נחלת ה׳ גליון 59

מרן הגאון רבי אברהם שאג זצוק״ל
רבו של מרן הגרי״ח זוננפלד זצוק״ל

מעניני הפרשה
קבוץ גלויות ונטיעת אילנות בא"י – משרה השכינה בה.
דבר העורך
שכן ארץ ורעה אמונה.

נחלת ה'

נבואות ה' לאחרית הימים
מה נאוו על ההרים רגלי מבשר
מדברי רבותינו
ליקוט מדברי רבותינו – על שיבת ישראל לארצם (חלק ה)

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' – גליון 59 כסלו תשע"ט

מעניני הפרשה

קיבוץ גלויות ונטיעת אילנות בא"י – משרה השכינה בתוכה

התורה מספרת על יצחק אבינו, שכאשר היה רעב בארץ, ציוה אותו הקדוש ברוך הוא שלא יעזוב את הארץ וירד למצרים. באותה הזדמנות הקדוש ברוך הוא אמר לו מה הם הדברים שהוא צריך לעשות כחלק ממצוות ישוב הארץ: וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ (בראשית כו, ב).

ומבארים חז"ל (בראשית רבה פרשה סד, ג):

"שְׁכֹן בָּאָרֶץ - **עֲשֵׂה שְׁכוּנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֱוֵי זוֹרֵעַ, הֱוֵי נָצִיב** ["הוי נציב" פירושו: "תטע אילנות", וכמש"כ "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל" (ויקרא יט כג). ודרשו חז"ל (ויקרא רבה כה, ה): "כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאֶרֶץ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכָּם יִטָּעוֹן מַכּוּשֵׁיהּ [יישא על כתיפו מעדר לחפור בו], וְיִפּוֹק וְיִנְצוֹב לֵיהּ **נְצִיבִין** [ויצא ויטע לו **אילנות**].

דָּבָר אַחֵר שְׁכֹן בָּאָרֶץ, **שַׁכֵּן אֶת הַשְּׁכִינָה בָּאָרֶץ**" [כלומר, שהמילה "שְׁכֹן" נכתבה חסר וי"ו, וממילא היא נקראת ג"כ "שַׁכֵּן", ומזה דורשים שתשכין את השכינה בארץ].

חז"ל אומרים כאן שני פירושים למלה "שכון בארץ", ואפשר לבאר, ששניהם ענין אחד הוא, דהיינו שעל ידי "**עֲשֵׂה שְׁכוּנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**" - שתשכין בה בני אדם [כנגד "קיבוץ גלויות"], וגם תבנה בה בתים [שגם זה בכלל "עשה שכונה"], וגם "**הֱוֵי זוֹרֵעַ, הֱוֵי נָצִיב**" - שתעשה את הארץ פוריה ופורחת, על ידי זה "**שַׁכֵּן אֶת הַשְּׁכִינָה בָּאָרֶץ**". כי השכינה באה לשרות במקום מיושב בבתים ובאנשים, ובמקום פורה ופורח, וכמש"כ רמ"ד וואלי (דבריס, משנה למלך, עמוד רעג):

"..דהא כל זינא אזיל לזיניה [=כל מין הולך למינו], **והקדושה [השכינה הקדושה] שעושה פירות - קובעת השראתה על אילן שעושה פירות**. אבל הסט"א שאינה עושה פירות, בסוד: אל אחר איסתרס ולא עביד פירין, לפיכך קובעת השראתה הטמא על אילן שאינו עושה פירות.

וזהו הטעם שאסור לכרות אילן מאכל ומותר לכרות אילן סרק, **כדי לקיים הכסא של הקדושה,** ולסלק הכסא של הסט"א", (וכן פירש מהריכות, בדבריס 'משנה מורה', עמוד רעז – ריז).

◈

ואכן, כפי שנצטוה יצחק כך הוא קיים ועשה, וכפי שמבואר בהמשך הפסוקים (בראשית כו, ו–יב):

"**וַיֵּשֶׁב** יִצְחָק בִּגְרָר... **וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא** וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'".

דהיינו שע"י שעשה **שכונה** בארץ, **וזרע** בארץ ההיא – עי"ז זכה **להשראת השכינה** [הנקראת "מֵאָה שְׁעָרִים" (כמ"ק בפרקם רימונים שער ערכי הכינויים - 'מלוי') – "וַיְבָרְכֵהוּ ה'".

ומכח השראת השכינה - זכה למה שכתוב בהמשך שם: "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וָגָדֵל עַד כִּי גָדַל מְאֹד..", משום שהשראת השכינה מביאה את הברכה ואת העליה מעלה מעלה.

◈◈◈

"יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה - כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן - כִּי עַיִן בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן"

את היסוד הזה אנחנו מוצאים בכמה מקומות: **ששיבת ישראל** לארץ ישראל, **בניינה, ונטיעתה** - הוא התנאי **להשראת השכינה** בתוכה.

ונפתח במה שאמרו במדרש תנחומא, (דבריס ז):

"יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת. פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ" (ישעיהו לה, ז – ב).

"לְלַמֶּדְךָ, **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ נִגְלֶה עֲלֵיהֶם כְּאַחַת,** מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בְּאוֹתָהּ טוֹבָה בְּפַעַם אַחַת. שֶׁאִם יְגַלֶּה לָהֶם טוֹבָתוֹ כְּאַחַת, יָמוּתוּ כֻּלָּם...

אֶלָּא מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, **מִתְגַּלֶּה לָהֶם קִמְעָא קִמְעָא. בְּתְחִלָּה מְשִׂישׂ אֶת הַמִּדְבָּר,** שֶׁנֶּאֱמַר: 'יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה'. וְאַחֲרֵי כֵן: 'תָּגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת'. וְאַחֲרֵי כֵן: 'פָּרֹחַ תִּפְרַח'. וְאַחֲרֵי כֵן: 'כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ'. **וְאַחֲרֵי כֵן: 'הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ'.**

לְפִיכָךְ אָמַר דָּוִד, כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן, נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ (תהלים קב, יז).

וְאוֹמֵר: כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן (ישעיה נב, ח).

וְאוֹמֵר: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱ-לֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ וְגוֹ' (שם כה, ט).

אם כן בכדי לזכות ל"**הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ**" - שזו השראת השכינה לראותה עין בעין [כמו "הַרְאֵנִי נָא אֶת **כְּבֹדֶךָ**", שפירושו, פני **השכינה** (שמות לג, יח–כ. ובתרגום אונקלוס) – צריכים להתקיים שלשה תנאים:

א. קיבוץ גלויות לציון – 'קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן', כלומר שהצופים כבר נמצאים בציון, ושם הם רואים איך שהשכינה חזרה לשרות על ארץ ישראל.

ב. בנין ציון - 'כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן', ורק אח"כ "נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ'.

ג. נטיעה בציון – "יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת...", ורק אח"כ 'הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ', זוהי השראת השכינה.

◈

"אֶרֶץ צִיָּה" – אינו מקום להשראת השכינה

ועפי"ז מבואר הכתוב (תהלים סג, ז) "מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: (ב) אֱ-לֹהִים אֵ-לִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂרִי **בְּאֶרֶץ צִיָּה** וְעָיֵף בְּלִי מָיִם".

ודרשו חז"ל בזוה"ק ויקרא (כא, ב):

"... שֶׁאֲנִי מְחוּץ לַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם שׁוֹרָה שְׁכִינָה... בִּגְלַל שֶׁאֲנִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם, **שֶׁהֲרֵי אֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף - נִקְרָא מְחוּץ לַמָּקוֹם שֶׁשּׁוֹרָה שְׁכִינָה**..".

דבר העורך

ישנה הנהגה מיוחדת בענין ירידת הגשמים, שהם אינם יורדים אלא על ידי תפילה, וכפי שמספרת התורה בפרשת בראשית, שקודם שנברא אדם הראשון, עדיין לא המטיר ה' על הארץ, "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה" (בראשית ב, ה).

ומבאר רש"י: "כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, **וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים**".

הנהגה זו נמצאת במיוחד בארץ ישראל, וכפי שאומרת התורה (דברים יא, י–יב):

כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק.

והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת **למטר השמים תשתה מים: ארץ אשר ה' אלוקיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלוקיך בה** מרשית השנה ועד אחרית שנה.

וביאר ב'אילת השחר' שם:

בארץ ישראל, כשמקיימים מצוות - יורד גשם, ויש פחות טרחה מבשאר ארצות, אבל מצד שני זקוקים תמיד לנס שירדו גשמים.

וירידת גשמים זה דבר שמביא לאמונה, ואף על פי שהכל בהשגחה פרטית, מכל מקום בכל דבר שמעורב יד אדם, פחות מתעוררים להכיר את השגחת ה', אבל בגשמים, אין יד אדם מעורב.

וכך אמר מרן הגר"י אדלשטיין זצוק"ל (גאון יעקב גליון נ, נח תשע"ז):

הגמ' אומרת **שהגשם בארץ ישראל זה ברכה לעם ישראל, שבכך אנו מתקרבים לקב"ה. ולא כארץ מצרים שהנילוס משקה אותם יום יום ואינם מסתכלים לשמים. אלא שבארץ ישראל מביטים לשמים כדי לקרב את הלבבות לאבינו שבשמים.**

ומאותו טעם חז"ל אומרים **שהמן במדבר ירד לישראל בכל יום - כדי שיתפללו בכל יום על מזונותיהם**, וכמו שאמרו במסכת יומא (עו, ב):

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה?

אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום.

אף ישראל, **מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים.**

*

וכפי שראינו, **הנהגה זו - שצריך תפילה תמידית - הינה באופן מיוחד בארץ ישראל**, שבה עם ישראל חיים בקשר קרוב עם הקב"ה, וההנהגה בארץ ישראל יותר גלויה ומוחשית.

ולכן כאשר עם ישראל לא נמצאים בארץ ישראל - היא לא נותנת פירותיה, וכמו שרואים בפסוק (יחזקאל לו, ח) "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא".

וביאר הגאון מלבי"ם:

ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו. בל תעצרו מלתת ענף ופרי, בל תיראו כי זרים יאכלוהו, כי קרבו [ישראל] לבא... **כי הארץ הזו ההשגחיי תעצור פירותיה בעת שאין עם ה' עליה המושגחים מאת השגחתו.**

[ועל פי זה מובנים דברי הגמרא (סנהדרין לח, ב): "ואמר רבי אבא: אין לך **קץ מגולה** מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח): "ואתם הרי ישראל **ענפכם תתנו ופריכם תשאו** לעמי ישראל כי קרבו לבוא".

ולכאורה קשה, מדוע נתינת הפירות היא ראיה שהגיע הקץ, והלא זהו טבעו של עולם שהארץ נותנת פירותיה? - אבל להנ"ל הוא מובן, משום שבארץ ישראל ישנה הנהגה מיוחדת, שקודם הקץ - יש **נס** שהארץ שממה, ואם הארץ התחילה לתת פירותיה - בידוע שהגיע הקץ. וראה עוד בגליון 19].

*

והטעם לכך **שארץ ישראל משפיעה את האמונה - הוא משום שבארץ ישראל נטוע "עץ החיים" שהוא עץ האמונה**, כמו שאומרים חז"ל בזוהר (ויקרא דף קכ, ב):

בא ראה, אברהם נטע אילן בכל מקום שדיורו שם, ולא היה עולה בכל מקום כראוי, **פרט לשעה שדיורו היה בארץ כנען**, ובאותו אילן היה יודע **מי שנאחז בקב"ה ומי שנאחז בעבודה זרה.** מי שנאחז

בקב"ה, היה האילן פורש ענפיו ומכסה על ראשו ועושה עליו צל נאה. ומי שנאחז בצל של עבודה זרה, אותו האילן היה מתעלה, וענפיו היו עולים למעלה. אז היה יודע אברהם ומזהיר אותו, **ולא זז משם עד שנאחז באמונת הקדוש ברוך הוא.**

ובא וראה, שאפלו בשעה שהזמין את המלאכים אמר להם 'והשענו תחת העץ' כדי לראות ולבדק אותם... **שהוא עץ החיים לכל**, ולכן והשענו תחת העץ, ולא תחת עבודה זרה.

ומאידך כאשר עם ישראל הלכו לגלות נאמר (ירמיה ז, כח) 'אבדה האמונה', ואומרים חז"ל (זוהר ויקרא טז, ב) 'אבדה האמונה, כמה דאת אמר (ירמיה ט) על מה אבדה **הארץ**', וכלא חד'. כלומר, חז"ל מקשרים בין מה שעם ישראל איבדו את ישיבת **הארץ** והלכו לגלות - לבין מה שהם איבדו את **האמונה**, כי **ארץ ישראל והאמונה - "הכל אחד"**.

*

את הענין הזה אנו רואים בפסוק בתהלים (לז, ג) 'בטח בה' ועשה טוב **שכן ארץ ורעה אמונה**', ומבארים חז"ל (תנחומא לאה, סימן יא):

שכן ארץ ורעה אמונה... **עשה שכונה של ארץ, הוי זורע, הוי נוטע.** דבר אחר, שכן ארץ, שכן שבטו בארץ. **ורעה אמונה, רעה אמונתן של אבות**, דכתיב: **עיני בנאמני ארץ** לשבת עמדי (תהלים קא, ו).

וכך ביאור הכתוב:

"שכן ארץ" - תשכן את שבטי ישראל בארץ ישראל, [שהיא נקראת ארץ סתם כמש"כ הגר"א (שנות אליהו בראשית ו, ל). וכאמרי נעם בראשית לה, ל, והובא בתומש הגר"א לבראשית ח, ח. – וכן מבואר בזוהר חדש בראשית יח, א].

"ורעה אמונה" - שבארץ ישראל ישנו מרעה של אמונה, משום שארץ ישראל מגדלת את עץ החיים - עץ האמונה, שמי שאוכל ממנו הוא ניזון משפע של אמונה.

וזו ג"כ כוונת הכתוב שהביא המדרש הנ"ל (תהלים קא, ו) 'עיני **בנאמני ארץ** לשבת עמדי'. **האמונה** שלהם נקראת על שם **הארץ**, משום **שדרך ארץ ישראל הם קיבלו את האמונה**, ועל ידי זה הם זוכים ל'לשבת עמדי'.

*

והנהגה זו היא ג"כ לאידך גיסא, שמי שהוא "בעל אמונה" הוא **זורע באור 'אמונתו' את ארץ ישראל, ומכח זה היא נבנית ופורחת לתפארת**, וכמו שאומרים חז"ל (שבת קיט, ב):

ואמר רבא: **לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה**, שנאמר (ירמיהו ה, א): 'שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט **מבקש אמונה** ואסלח לה'.

וכתב רמ"ד וואלי (בביאורו ליחזקאל עמ' לז):

ולפי שהעבודה מסורה לישראל שהם קרואים אדם, **כדי להמשיך את השפע מן האד"ם העליון רזא דשם מ"ה על האדמה הקדושה המקבלת ממנו.** לפיכך כתיב (יחזקאל לו, י) "והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל כלה", שמשמע כל השרשים הקדושים וכל הניצוצות שלהם ישובו למקומן, ועל ידיהם "ונשבו הערים והחרבות תבנינה"... שהרי הבנים הקדושים הבאים אצלה מוליכים עמהם הקדושה של שרשיהם העליונים דאינון רזא דאד"ם כדאמרת לעיל.

אותו שפע עליו מדבר רמ"ד וואלי - שעם ישראל ממשיכים אותו לתוך ארץ ישראל - הוא **"אור האמונה"** שעליה נאמר (מיכה ז, כ) **'תתן אמת ליעקב'**, שזו מידת **האמונה** של יעקב (עיין תיקו"ז תכ"ב, דף עה, ב. מלפי הגר"א).

וממילא אנחנו למדים מכאן, שעם ישראל מכניסים בארץ ישראל את **אור האמונה** שלהם, ועל ידי זה **"ונשבו הערים והחרבות תבנינה"**. הרי שכפי שהישיבה בארץ ישראל מחזקת את האמונה בעם ישראל, כך הוא לאידך גיסא, שכאשר עם ישראל מתחזקים באמונה, מכח זה מתחזקת הישיבה שלהם בארץ ישראל.

*

בימינו אנחנו יכולים לראות ביתר שאת את האמונה בה' על ידי ישיבתנו בארץ, כאשר מתבוננים בהשגחה המופלאה השורה כאן בארץ הקודש, ובסיוע השמימי הן בהצלחת הישוב היהודי הפורח כאן בארץ הקודש ברוחניות ובגשמיות, והן בשמירה המופלאה מאויבינו המנסים דבר יום ביומו לכלותינו היל"ת, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם בצורה מופלאה ובלתי טבעית, שכל המתבונן אפי' במעט, בוודאי יגיע מזה לחיזוק באמונה.

ויהי רצון שאכן נזכה להיות מאלו שעליהם נאמר 'עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי'.

בברכת התורה, העורך

וכשנחבר את הפשט עם סודו – יצא לנו כך: שמכיון ש"מדבר יהודה" קודם שמתקיים בו "יְשַׂשּׂוּם **מִדְבָּר וְצִיָּה** וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת" - הוא **"אֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף"** מבחינה **גשמית** - שאינו מיושב ואינו נטוע באילנות [וכפי הפשט], לכן הוא ג"כ "אֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף" מבחינה **רוחנית** – שאין השכינה שורה שם כראוי, יחסית לשאר ארץ ישראל המיושבת ונטועה באילנות [וכפי הסוד].

◈

עליה, בנין, ונטיעה – ואז "שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ"

וכן אנו רואים בכתוב (ישעיהו נא, ג) "**כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן - נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ - וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה' - שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ, תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה**". ומבואר בפסוק כמה שלבים:

א. "כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן" – "נחמת ציון" [השכינה נקראת "ציון" (זוה"ק מ, דף לה,ע"ב)] - הוא בשיבת בניה לתוכה. שהרי האבילות של "ציון" - היא על מה שבניה אינם נמצאים בתוכה, וכפי שתיקנו לומר בתפילת נחם:

"נחם ה' אלוקינו... ואת העיר האבילה והבזויה והשוממה, **האבילה מבלי בניה**...".

וממילא "נחמת ציון" היא בכך שבניה חוזרים לתוכה, וכמו שאנו אומרים בברכות ההפטרה **"משמח ציון בבניה"** (מסכת סופרים פי"ג הי"ב).

וכן רואים בירמיהו (לא, יז)

"כֹּה אָמַר ה', קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכִי תַּמְרוּרִים, רָחֵל [היא השכינה] מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ, מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם **עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ"** [שהשכינה בוכה ואבילה על כך שבניה אינם נמצאים עימה בארצה].

והנחמה היא - (טו–טז):

"כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה' **וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב**: וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' **וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם**".

אם כן מה שכתוב "כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן" - זהו "עליית בני ישראל לארץ ישראל".

ב. "נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ" – זהו בנין חרבות ארץ ישראל.

ג. וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה' – זהו נטיעת אילנות.

ורק אח"כ **"שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ"** – זהו השראת השכינה בארץ ישראל, שהרי "ששון ושמחה" - הוא אור קוב"ה ושכינתיה. וכמו שאמרו חז"ל (זוהר בלק ריב, ב):

"[**שמחה** - זו השכינה]. **שָׂשׂוֹן** - דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נה) **שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ**".

◈◈◈

"עוֹד תִּטְעֵי כְרָמִים.. - קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל ה' אֱ-לֹהֵינוּ"

ובזה יש לבאר את סדר הכתוב (ירמיהו לא, ד): **"עוֹד תִּטְעֵי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן [עם כי עתה המה שוממין]** נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ [שמגודל ריבוי הפירות לא יוכלו להביאם לירושלים ויחללום על כסף. (מלאת לוד)].

וממשיך הכתוב (פסוק ה)

"כִּי יֶשׁ יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן **אֶל ה' אֱ-לֹהֵינוּ**".

וביאר המצודת דוד:

"כי יש יום - הנה יום מוכן אשר הצופים העומדים בהרים יקראו בקול: 'קומו ונעלה **אל ציון אל ה'**' - כי באה הגאולה **וחזרה השכינה למקומה לציון**".

כלומר, על ידי **שנטעתם כרמים** – זכיתם **להשראת השכינה** על ארץ ישראל, ולכן כבר יכולים לומר "קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן **אֶל ה' אֱ-לֹהֵינוּ**", שנוכל ממש ליראות פני ה' אלקינו השורה בציון.

◈

"יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ" – ואח"כ "יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ"

וכן אנו רואים בכתוב (ישעיהו סב, ד) "לֹא יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ לֹא יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה, כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי חָפֵץ ה' בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל. כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ...".

וידוע לבאר בשם הגר"א את הלשונות **"ארצך בעולה, יבעלוך בניך" – שזהו בעילה על ידי עבודת אדמת הארץ.**

דהיינו, שבוודאי מה שכתוב "וְאַרְצֵךְ **תִּבָּעֵל** - כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה **יִבְעָלוּךְ** בָּנָיִךְ" הכוונה שהארץ תהיה מיושבת בעם ישראל, וכמו שתירגם התרגום: "אֲרֵי כְמָא דְמִתְיַהַב עוּלַיִם עִם בְּתוּלְתָא - כֵּן יִתְיַתְּבוּן בְּגַנַיְכִי בְּנַיְכִי" [= כמו שמתיישב עֻלָּם עם בתולה – כך יתיישבו בתוכך בניך].

אמנם אין הכוונה לישיבה גרידא, כי **בעילה** הוא על דרך מש"כ **"שדה הבעל"** ששותה ממי גשמים ומוציאה פירות (כ"כ כמ, ח), והיא נקראת "שדה **הבעל**" על שם דברי הגמרא (תענית ו, ב):

"אמר רבי אבהו: מאי לשון רביעה - דבר שרובע את הקרקע, כדרב יהודה. דאמר רב יהודה: **מיטרא בעלה דארעא הוא**, שנאמר (ישעיהו נה, י) 'כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ **וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ**'".

וממילא על דרך זה הוא ג"כ ביאור הכתוב: "כִּי **יִבְעַל** בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךָ בָּנָיִךָ" - שעם ישראל עושים את ארץ ישראל בבחינת "שדה **הבעל**", ומקיימים בה **"וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ"**, שעם ישראל מולידים את הארץ – שנוטעים אותה, והיא יולדת ומצמחת להם פירות.

ומש"כ "וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל" – הוא ההיפך מ"וּלְאַרְצֵךְ לֹא יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה", שזה כולל שוממות חורבותיה, והעדר אילנות וצמחים בארץ ישראל.

◈

וממשיך הכתוב: "כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךָ בָּנָיִךָ - **וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ**" – שעי"ז יהיה השראת השכינה בארץ ישראל על עם ישראל.

וכן מבואר בדברי הגר"א (אדרת אליהו לבראשית יא, יב):

"מראשית השנה. **כל זמן שהתבואה בה [בארץ ישראל] - אינו מסיר השגחתו ממנה**".

דהיינו שהשראת השכינה והשגחת הקב"ה בארץ ישראל – תלויה בכך שתהיה נטועה וזרועה ויהיה בה תבואה.

[ובזה יש לבאר ע"ד הפנימיות את מה שאמרו (סנהדרין יז, ב):

כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה.. משום רבי עקיבא אמרו: **אף מיני פירא, מפני שמיני פירא מאיריין את העינים.**

והיינו שרק עיר שיש בה **פירות**, יש בה **"הארת עינים"** - דהיינו "עיני ה' א-להיך בה". כלומר, שאם אין בה פירות - אין בה השראת השכינה, ואסור לת"ח לגור בעיר שאין בה השראת השכינה].

◈◈◈

"וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל - וּבָנוּ עָרִים - וְנָטְעוּ כְרָמִים"

ונסיים בדברי הנבואה (עמוס ט, יד):

"וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל" - זו עליה לציון.

"וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ" – זה בנין החרבות.

"וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פִּרְיהֶם" – זה נטיעת אילנות.

ומסיים הכתוב: "וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ".

נבואות ה' לאחרית הימים

"מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר"

"מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים **רַגְלֵי מְבַשֵּׂר** מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה **אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱ-לֹהָיִךְ"** (ישעיהו נב, ז).

וצריך להבין למה צריך לבשר לציון על הגאולה - דווקא **על ההרים**?

וכמו"כ אומרים חז"ל (ילקוט ישעיהו רמז תעה):

"בשעה שהקב"ה גואל את ישראל שלשה ימים קודם שיבא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואומר להם: **'הרי ארץ ישראל עד מתי אתם עומדים בארץ ציה ושממה'**, וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו".

וגם כאן קשה, מדוע הבכי וההספד של אליהו הנביא - הוא דווקא על **הרי ארץ ישראל** שהם ציה ושממה, ולמה לא על כל ארץ ישראל?

גם בהסתכלות שטחית הדבר נראה תמוה, שמלאך קדוש ונשגב כאליהו הנביא, בוכה ומספיד מסוף העולם ועד סופו - על כך ש... אין פריחה ופירות בהרים...

◈

ונראה ביאורו, עפמש"כ (ירמיהו לא, ז): "עוֹד תִּטָּעִי כְרָמִים **בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן**", וביאר הרד"ק: **"דרך העולם לנטוע הכרמים בהרים כי יהיה מהם היין משובח"**.

כלומר, שההרים הם המקום הכי מתאים לנטיעת אילנות.

וכן הוא לענין כל הפירות, וכמו ששנינו (כיתוריס פ"ח משנה י) שמביאים ביכורים **"מפירות שבהרים"**. וביאר הרע"ב: **"פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקים"** [חוץ מהתמרים שהם הפך זה. עיי"ש].

ועפי"ז מובן מה שכתוב (יחזקאל לו, ח): "וְאַתֶּם **הָרֵי יִשְׂרָאֵל** עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא: (ט) כִּי הִנְנִי אֵלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם" - שהמקום שבו נמצאת עיקר פריחת האילנות הוא **בהרי ישראל.**

◈

השראת השכינה – תלוי ב"עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ"

ולכן אליהו בוכה דווקא על **ההרים** שעומדים ציה ושממה, ואינם נותנים את פירותיהם המשובחים, ועי"ז ארץ ישראל לא הגיעה לשיא פריחתה, **וממילא אין השכינה שורה עליה כראוי**, כי השראת השכינה תלויה במטע אילנותיה של ארץ ישראל, וכמו שביארנו בארוכה במדור "מעניני הפרשה".

וכמו שאמרו חז"ל: (סנהדרין לח, ב):

"ואמר רבי אבא: אין לך **קץ מגולה** מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח): "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל **עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ** לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא".

נטיעת אילנות בארץ ישראל – משרה בה את "הקץ המגולה", שזהו **השראת השכינה** הנקראת **"קץ** הימין", וכמו שאמרו (זוהר תרומה, דף קלד, ב): "קֵץ הַיָּמִין - דָּא מַלְכוּת קַדִּישָׁא, רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא, רָזָא דְּמַלְכוּ דִּשְׁמַיָּא". - ו"הקץ **המגולה"** הכוונה לשכינה התחתונה המכונה 'רחל' אמו של משיח בן יוסף, הנקראת "עלמא **דאיתגליא"** – לעומת השכינה העליונה המכונה 'לאה' אמו של משיח בן דוד, הנקראת "עלמא **דאיתכסיא"**, וזהו "קֵץ הַפְּלָאוֹת (דניאל יב, ו) - הקץ הנסתר" (זוה"ק ויגש קנח, ב).

◈

מההרים הנטועים באילנות – מוכח ש"מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ"

וזהו שממשיך המדרש (ילקוט ישעיהו הנ"ל):

ואחר כך אומר להם: **'בא שלום לעולם, בא שלום לעולם'**, שנאמר (ישעיהו נב, ז) "מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר **מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם"**

כלומר, **שמכח ההרים הללו שנשאו פירותיהם** – אליהו יכול לומר "בא שלום לעולם", שהקב"ה שנקרא **"שלום"** - חזר להתייחד עם השכינה שנקראת **"עולם"**, וזה נותן כח לשכינה לרדת ולשרות בארץ ישראל.

◈

ומעתה נבין מה שפתחנו בו, בפסוק "מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר", ושאלנו: למה צריך לבשר לציון על הגאולה - דווקא **על ההרים**?

והתשובה, שאכן דווקא **מההרים** הנטועים באילנות, ומהווים את עיקר פריחתה של ארץ ישראל – מוכחת הבשורה **"אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱ-לֹהָיִךְ"**, כי השראת השכינה "הקץ המגולה" בא"י - באה ע"י נטיעת האילנות.

ועכשיו כשאנו מבינים מה המשמעות הנשגבה של פריחת הרי ארץ ישראל, אנו מבינים ג"כ למה מלאך קדוש ונשגב כאליהו מלאך הברית - בוכה ומספיד מסוף העולם ועד סופו על כך שהרי ארץ ישראל עומדים ללא פריחה ופירות.

להתעורר ולהתפעל מה'אות מבשר' לשיבת ישראל לארצם

[מדבריו של הרב יצחק ברויאר זצ"ל, מראשי אגודת ישראל, ובהם עדויות מדבריו של מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל]

רוח השנאה ליהדות צועדת על פני רחבי תבל כולה. בכל מקומות פזוריהם של נדחי ישראל תתנועע האדמה מתחת רגליהם.

כל העמים שמאורעות הזמן מזכירים להם בתוקף, כי בתוכם מתגוררים "יהודים זרים" - נולדת בקרבם סטיה והתנגדות.

למעלה מכל ספק שבשביל עמי התבל גלותנו ארוכה יותר מדי ... האם הגלות ארוכה מדי גם עבורנו?

קול מפוצץ מריע מכל אפסי תבל - והקול מבשר פריצת גדרים ודרך שיבה אל ארץ הקדושה.

האם אנו נכונים ומזומנים לקול זה ולפריצת דרך זו?

ואם צלצלה השעה של הפלא ההיסטורי, שהזכות המשפטית הרשמית של עמי התבל, חבר הלאומים, הכירה והכריזה אחרי שנות אלפיים על זכותו של עם ישראל לשוב אל ארץ ישראל - האם אין על העם היהודי, עם התורה, להתפעל מזה מקרב לבו?

ואם שומעים אנו ומתבשרים על חיים חדשים שמתעוררים בארץ ישראל, לפחות במובן הגשמי, **על שממות הארץ שמתחילות לפרוח ולהיבנות מחדש, על אדמת סלעים שנהפכת לארץ פוריה - האם מכל זה יתעוררו לבות היהודים נאמני ה' נאמני התורה?**

כמדומה לי, שגם עיוור עינים לו לראות שפועלים כיום בארץ ובעולם "תנאים מיוחדים", המעידים בבירור, כי שונות הן העתים הללו אשר אנו חיים בהן מכל הזמנים שחלפו עד כה.

הרב הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, מרא דאתרא בירושלים עיר הקודש הסביר לי זאת:

אם אחרי תקופה אריכתא של העדר גשמים תופיע פתאום ברקיע אפילו עננה קטנה - האם לא יחשוב כל אחד: אולי זה סימן ברכה?... **האם לא יצפה כל אחד: אולי זה אות מבשר?...**

◈

הגיעה העת לעלות וליישב את ארץ ישראל – ולא להירתע מסכנות

ואם ההתעוררות בארץ ישראל החריפה את "הבעיה הערבית" - האם יהדות התורה צריכה להירתע? האם אין לנו לעלות ארצה ישראל, להתיישב בארץ, ולהשמיע משם את קול התורה, ולראות כי אף אין בנו מורך לב, **ואנו מוכנים למסירות נפש למען הקנינים הקדושים!**

שוחחתי עם נציגו הכי נכבד של הישוב הישן בארץ הקודש, הרב **הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, ושמעתי זאת מפיו:**

הדבר קרה לעת התפרצות פרעות של הערבים בירושלים כנגד היהודים. רבים פחדו לעבור לעיר העתיקה דרך "שער דמשק". **אז החליט הרב בעצמו, למרות הסכנה הגדולה, לקום וללכת דרך שער דמשק**. ועשה זאת מתוך הכרה מלאה, היות שחשש שהדבר יהפוך לרגילות ויהודי ירושלים יפסיקו לעבור דרך השער הזה, **ובאופן כזה ילך לאיבוד לעם ישראל חלק מאדמת הקודש בירושלים!** [א.ה.

המעשה הובא ג"כ ב"האיש על החומה" (ח"ב עמ' 173) מפי הרב משה בלוי זצ"ל, ושם: "ועל שאלתי מדוע בחר דרך שער שכם המסוכן ולא דרך שער יפו המסוכן פחות? השיב - מה? וכי נפקיר את שער שכם? הלא אם אנו נפחד ללכת ברחוב זה, יחשבו הם שבאמת הצליחו לגרש אותנו מהרובע, לא, זה לא! **אסור לנו לוותר מפני הפחד על שום רובע ושום פינה בירושלים**"].

(מתוך קריאה נלהבת שהושמעה ע"י הרב יצחק ברויער זצ"ל, בכנס של ידידים בקהלת פרנקפורט, ופורסמה בבטאון של מגודת ישראל – "דרכנו" בפולין, בשנת תרל"ה. – הובא ב"בית יעקב" גליון 232 – 233).

◈◈◈

"איפה הגולה התורתית? וכי היא אינה רואה כאן אצבע אלהים?"

"כותב המנה"ג והאידולוג האגודאי ד"ר יצחק ברויאר בספרו מוריה:

"איפה הגולה התורתית? שאל אותי רבינו הגדול רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בשנת תרפ"ו. – **איפה הגולה התורתית? וכי היא אינה רואה כאן אצבע אלהים?** הנה אני מבין היום את תפילת מוסף של יום טוב: "ומפני חטאנו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו". – גלינו מארצנו ע"י השם ב"ה, ואחרי כן התרחקנו בעצמנו מאדמתנו!

הכי חדלנו לחכות כל רגע ורגע? נניח שאלפיים שנה לא נפל שום גשם מהשמיים, והנה פתאום נראה ענן קל מאד, **וכי לא יזדעזעו כלם ויאמרו במתיחות יתירה: "טאמער דאך טאמער דאך..."** [שמא בכל זאת, שמא בכל זאת...], **וכי המנדאט אינו לפחות ענן קל כזה?** ("המוקש על החומה" ח"ג עמ' 351).

מדברי רבותינו

ליקוט מדברי רבותינו על שיבת ישראל לארצם (חלק ה)

הגאון רבי אברהם שאג זצוק"ל

מטע פרדסי יפו בימינו – הוא כבר קיום "הקץ המגולה"

על עלייתם של הגאון רבי אברהם שאג, ותלמידו הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל מסופר:

...בצאתם את העיר יפו נכנסה העגלה אל שביל שמשני צדיו נטועים היו **פרדסי יפו המפורסמים, וריח של תפוחים הגיע לנחיריהם.** באותה שעה מלמל הגאון רבי אברהם שאג זצוק"ל מ'קויברסדורף', עתה מומחשים לי ביתר שאת דברי הפסוק: "כריח שדה אשר ברכו ה'". - וכי זכיתי מעולם לריח כזה של "חקל תפוחין קדישין", כפי שאני זוכה עתה? - הלא זהו מעין עולם הבא, ממש מעין עולם הבא, גן עדן עלי אדמות...

ומכיון שהשתיקה הופרה, ענה התלמיד לעומתו: נו, **הלא זהו מה ששנינו בסנהדרין: "ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל,** ופירש"י "כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר".

באותה שעה נענה רבו והפטיר אחריו לאות הסכמה: "יפה אמרת חיים בני, אין בכך כל ספק, הקץ מתקרב, יש לזרז את הסוסים שיגיעו מהרה לירושלים שמא יבוא המשיח ואנחנו משתהים בדרך...".

◈◈◈

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד

הקץ המגולה – הולך ומתגשם לנגד עיננו

"כמה פחד ורחב לבבו למראה ארץ ישראל ההולכת ונבנית, מושבות חדשות מוקמות במקומות שונים, שדות שוממות מוריקות מלא העין, **ויעוד הנביא יחזקאל: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל", הולך ומתגשם לנגד עינינו,** והלא כבר אמר רבי אבא (סנהדרין לח, ב) כי בהתגשמותה של נבואה זו "אין לך קץ מגולה מזה". ("הלוש על החומה" ח"ב, עמוד 139).

[הרי שאע"פ שבימיו עדיין הארץ לא נתנה פירותיה בדרך ניסית, אמנם **עצם זה שארץ ישראל התחילה ליתן פירותיה, הוא התגשמות** דברי הנביא יחזקאל: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל", והוא התגשמות דברי הגמרא "**אין לך קץ מגולה מזה**". וק"ו בימינו].

◈

אנחנו הדור הרואה את התחלת קיום הנבואה - "הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן"

מכתב שכתב **הגרי"ח זוננפלד** בשנת תרע"ד, ביחד עם **הג"ר בן ציון יאדלר, והג"ר משה קליערס** רבה של טבריה:

"אחד החזיונות מרהיבי הלב שבדורנו, הוא בודאי **חזון הישוב הארצי ישראלי, ההולך ומתקדם בכל ערכיו בשנותיו האחרונות.** שלומי אמוני ישראל ודאי צריכים לשמוח על החזון הנהדר הזה, שבו אנו רואים **אתחלתא דגאולה. וכשאנו מביטים על המושבות הפורחות, על הערים המתרחבות, על הפרוורים ההולכים ומשתכללים בארץ ישראל,** ואנו קוראים את דברי הנביא: 'כה אמר ד"א, ביום טהרי אתכם מכל עונותיכם, והושבתי את הערים, ונבנו החרבות, והארץ הנשמה תעבד תחת אשר היתה שממה לעיני כל עובר". **ואמרו "הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן, והערים החרבות והנשמות והנהרסות בצורות ישבו" - היינו אז כחולמים.**

הננו מוצאים את עצמנו קטנים יותר מדאי - בכדי להקשיב את הקול הגדול הבוקע ועולה מתוך החזון הזה. תמהים אנו על עצמנו, ושואלים אנו את עצמנו: הכן הוא, **היתכן להיות שאנחנו הננו כבר הדור הרואה בעיניו את התחלת קיום יעודי הנבואה?** ולכל אשר קוו אסירי התקוה דורי דורות חלמו ושאפו ומאומה לא ראו, הננו אנחנו עליהם כבר עדים חיים וקיימים?

ורואים אנו בעינינו כי דבר אלקינו יקום לעולם.

ומדי תעלינה מחשבות כאלה על לבבנו הננו מרגישים בקרבנו גדולה פנימית, נחת רוח נהדר, ונשמה יתרה הולכת ומתגברת בתוכנו". ("הלוש על החומה" ח"ב, עמוד 313).

◈

בתקופתינו אר"י התפתחה בזמן קצר – כפי שלא היה אלף שנים לפני כן

נכון הדבר כי במשך השנים מאז באתי לכאן, וכבר עברו לטובה שלושים ואחת שנים, **התחוללו כאן שינויים גדולים שלא התחוללו במשך אלף שנים לפני כן,** ללא ספק נבנו כאן למעלה מאלף בתים יהודיים ההתרחבות של העיר הקדושה עצמה, אשר בה הוקמו לאחרונה בניני מידות יפים שמעולם לא תיארנו לעצמנו, בניית מסילת הברזל שבנינה נמשך והולך: לראות את המושבות החדשות, שטחים שהשממה והריקנות שלטו בהם במשך דורות רבים, לבשו חיים ופריחה. ובכל מקום גנות ופרדיסים מוריקים ומלבלבים מלוא העין – **האם לא יתכן לראות את יד ההשגחה העליונה בכל זה. עלינו לעסוק בישוב הארץ תוך בטחון בהשי"ת שנתן לנו את תורתו הקדושה.** בוודאי שאם נשמור לה אמונים נזכה לשבת כאן לבטח, ונהיה תמיד לחן ולחסד ולרחמים, כי מלאכיו יצוה וכו'" (מתוך מגרת הגרי"ח זוננפלד – "הלוש על החומה" ח"ג עמ' 57).

◈

"היהודים החרדים הם שיסדו את הישוב הקיים של ארץ ישראל, הם הם שמסרו את נפשם עליו, והם הם המוכנים למסור נפשם בעד עתידו וקיומו על יסודות בריאים ומוצקים, ועפ"י חוקי תוה"ק הכתובה והמסורה... ולא היה ח"ו שום התנגדות לישוב ארץ ישראל, ולא להצהרת בלפור" ("גילוי דעת" מהעדה החרדית בשם הגמ"ד מכן הגמון רבי יוסף חייס זוננפלד זצוק"ל. – "הלוש על החומה" ח"ג עמוד 343; "דבר העורך" גליון 41).

◈

וביותר תתחובב נפשנו לתת תודה למלכות בריטניה הגדולה הנאורה אשר הפליאה חסדה עמנו להכיר את זכות עם ישראל בארץ אבותינו, ולהכריז על בנין ביתנו בארצנו הקדושה. ולהציב לנו ניר בתוכה ע"י שלטון נציב עליון מקרב אחינו ..." ("קריאה לכל היהודים" מאת הגרי"ח זוננפלד והגרי"י ליסקין זצוק"ל – "הלוש על החומה" ח"ג עמוד 354).

◈

כבר חפצה האהבה העליונה - לגאול את ישראל וארצם

"אומר אני, **בודאי הגיעה השעה שיתעוררו בעלי היכולת ליתן לב להישוב בקודש,** אם כי מאז לבם של ישראל עם הקודש הומה לחיבת הקודש, לא היה להם כי אם לתמוך באותם המעטים השרידים אשר נתנו לבם לעלות בקדש, אבל **לשים לב להרבות הישוב בקדש, בזה כנראה לא התעוררו,** וכבר דבר בקדשו הגאון הצדיק זצ"ל בהקדמת סידור היעב"ץ כראוי בענין הקדוש, והעיר אוזן ומוסר...

וכנראה נתקיים בנו אם תעירו וכו' עד שתחפץ[1]" (מגרת הג"ר יוסף חייס זוננפלד זיע"א. "הלוש על החומה" ח"ב, עמ' 145).

(וע"ע "מדברי רבותינו – הגרי"ח זוננפלד" גליון 10. – ולענין יחסו ל"הצהרת בלפור" ראה בהלוכה בגליון 41 ב"דבר העורך").

◈◈◈

הגאון רבי יוסף ענגיל זצוק"ל – בעל "גליוני הש"ס" "אתוון דאורייתא" ועוד ספרים

סיפר הרה"ג רבי זאב וולף לייטר מפיטסבורג, מתלמידיו החשובים של הגר"מ אראק: כשהגיעו לוינה הידיעות על פרסום **"הצהרת בלפור" מטעם הממשלה האנגלית, בדבר זכויות היהודים להקים להם בית לאומי בא"י,** הקהילו אנשי הרשות בוינה את ציבור הפליטים וניסו לשכנע אותם שזה רק תכסיס פוליטי מצד בריטניה למשוך את לב היהודים אליהם. ב"כ ממשלת אוסטריה תבע מהנאספים להפגין את נאמנותם לשלטון שחוסים בצלו ולפרסם הצהרה ש"מוחלים" לאנגליה על "טובותיה" ואינם מעוניינים כלל במנשר בלפור, תוך שחלק מהקהל - בתוכם רבנים אחדים - משמיע קולות תמיכה בדבריו. **נציג השלטונות עזב את האספה וביקש מהנוכחים לארגן עצומה כזאת ולאסוף חתימות.** באותו מעמד נכחו גם שלושת הגאונים הנזכרים, הגר"י אנגל, הגר"מ ארק, והגרא"מ שטיינברג. ציבור הנאספים נשא את עיניו אליהם. מיד פרשו לפינה, התייעצו ביניהם בחשאי, **ולבסוף עמד רבי יוסף אנגל על רגליו והכריז בקול אמיץ: "היד החותמת - תיקצץ". מיד השתררה דומיה בקהל והאספה התפזרה.** ("מרביני תורה מעולם החסידות" להר"ל להכן סורסקי ח"ב עמ' רמד).

◈◈◈

הגאון רבי מאיר יחיאל הלוי הולשטוק זצוק"ל - האדמו"ר מאוסטרובצה[2]

עוד נראה לי בענין זה בדברי חז"ל (בלאיתא בויקרא רבה פ' שמיני בסוף הסדר), וז"ל: ואת החזיר, זו אדום, והוא גרה לא יגר. שאינה גוררת מלכות אחריה. **ולמה נקרא שמה חזיר, שמחזרת עטרה לבעליה,** הה"ד (עובדיה א): 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה'. שהתנבאו על זה **שהנוצרים יכבשו קודם הגאולה את א"י מיד הישמעאלים והם יחזירוה לישראל, וכמו שראינו שנתקיים עתה בזמנינו [שאנגליה כבשה את א"י מהתורכים, ואח"כ היה "הצהרת בלפור" להחזיר את א"י לישראל, שבזה מתקיים "שמחזרת עטרה לבעליה"].**

ויש טעם על זה שצריך להיות יד הנוצרים באמצע ולא שישראל יקחוה מיד הישמעאלים בעצמם, והוא לפי שהישמעאלים ידוע שאינם עובדי ע"ז, וכל התפילות והתשבחות שלהם הם רק לד' אחד, והם רגילים הרבה בתפילות לה', וגם יש להם זכות המילה, ואף שאינה בשלמות שהיא בלא פריעה ולא לשמונה ימים רק אחר י"ג שנים, מ"מ קצת זכות הוא להם, כמבואר בזה"ק (ומרא לב) שבשביל זכות זה נתן להם הקב"ה א"י בזמן הגלות ע"ש. ולכן אם ישראל היו צריכים לקחת א"י מיד הישמעאלים בעצמם הי' ח"ו קטרוג על ישראל שאינם ראוים ליקח הארץ מידם. **לכן סיבב הקב"ה זה, שהנוצרים יקחוה מיד הישמעאלים וישראל יקחוה מיד הנוצרים, ובזה לא הי' עוד קטרוג על ישראל,** כי הנוצרים אין להם זכות הנ"ל, והוא ע"ד שאמרו עמון ומואב טהרו בסיחון. וא"ת א"כ מדוע לא הי' הקטרוג על הנוצרים שלא יקחוה מהישמעאלים, הנה על כזה כבר אמרו חז"ל (סוכה נב) שהשטן מניח את או"ה ואינו מתגרה רק בישראל. [וראה גליון 24 במדור 'נבואות ה' לאחרית הימים'] ("מלוא עיני חכמים" מהלורא תנינא קף כו ע"ב).

---

[1] כלומר, בגמרא (כתובות קיא, א) מבואר שישנם ג' שבועות שלא יעלו בחומה ושלא ימרדו באומות וכו', והם מבוארות בפסוק (שיר השירים ב, ז): "השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ".

אמנם הכתוב מסיים את השבועות, ואומר **שזמנם הוא "עד שתחפץ"** - דהיינו **עד הזמן שה' חפץ שתתחיל הגאולה,** וממילא על זמן זה מלכתחילה לא נאמרו הג' שבועות.

[2] מזה שנים רבות ידעתי שלמו"ח **הגרי"ש אלישיב** יש משיכה גדולה לדברי תורתו וחידושיו של הרבי מאוסטרובצה, **וכל מילה ומילה שהעלה הרבי בכתביו נחשב בעיניו עד מאד...**" ("ברכי נפשי" עמ' רסב).